

«ՀՀ ԿԳՄՍՆ ՄԱՐՏՈՒՆՈՒՑՆԻ Ս. ԱԲՐԱՀԱՄՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ ԱՎԱԳ ԴՊՐՈՑ»

ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԱՏԵՍՏԱՎՈՐՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱ
ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄ

ԱՎԱՐՏԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ

ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Թեմա՝

Սովորողների մեջ արժեքային համակարգի
ձևավորումը պրոբլեմային ուսուցման մեթոդով

Առարկան՝

Աշխարհագրություն

Աշխատանքի ղեկավար՝

Բեյբության Հասմիկ

Ուսուցիչ՝

Նալբանդյան Նարե

Մարզ՝

Գեղարքունիք

Ուսումնական հաստատություն՝

Լեոնահովիտի Վ. Բարեղամյանի անվան
հիմնական դպրոց

2022

Մարտ 1 Նի

Բովանդակություն

Ներածություն.....	3
Ի՞նչ է արժեքը.....	5
Սովորողների մոտ արժեքային համակարգի ձևավորումը.....	9
ՓՈՐՁԱՐԱՐԱԿԱՆ ԴԱՍ	
<i>Խմբի նկարագրություն.....</i>	<i>16</i>
<i>Փորձարարական դաս 1.....</i>	<i>17</i>
<i>Փորձարարական դաս 2.....</i>	<i>18</i>
ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ.....	19
ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ.....	20
ՀԱՎԵԼՎԱԾ1.....	21
ՀԱՎԵԼՎԱԾ 2	24

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Երեխաների կրթության մասին խոսելիս՝ մենք հաճախ օգտագործում ենք «արժեքներ» հասկացությունը: Բոլորս կարելուորում ենք արժեքների ձևավորումը գալիք սերնդի մոտ եւ միգուցե այդ բառին ինչ-որ ենթագիտակցական իմաստ ենք հաղորդում: Փորձենք ձեւակերպել, թե ինչ է ի վերջո «արժեք» ասածը: Արժեքն երեւոյթ է մեր կյանքում, որի դիմաց մենք գին ենք վճարել: Վճարի «արժույթը» կարող է տարբեր լինել՝ տվայտանքներ, հույզեր, այլ արժեքների զոհաբերություն, հարազատների, հայրենակիցների կամ նախնիների կորուստ, կորցրած հող, հայրենիք եւ այլն: Արժեքը հնարավոր չէ ստանալ հեշտությամբ, այն պետք է վերապրել, անցկացնել քո միջով, զգալ ու գիտակցել: Այդ ամենի դիմաց մենք ստանում ենք իմաստներ, քանի որ արժեքներն են իմաստավորում կյանքը: Առանց արժեքների կյանքը դատարկ է: Հեշտ, առանց կորուստների եւ հաղթահարումների ապրելն երբեք չի երջանկացնում հենց այն պատճառով, որ չի բերում արժեքների ձեւավորման:

Արժեքների ձևավորման ամենակարևոր հիմքերից մեկը դպրոցն է, նրա տված արժեհամակարգը: Դպրոցում է սովորողը վերցնում բազմաթիվ արժեքներ, որոնք հետագա ամբողջ կյանքում օգտագործում է որպես անձնային արժեհամակարգ:

Աշխարհագրություն առարկան լինելով և՛ հասարակական, և՛ բնական գիտություն , ունի լայն հնարավորություններ աշակերտի աշխարհայացքի, արժեհամակարգի, ստեղծագործական և ինքնուրույն մտածողության զարգացման համար:

Հետազոտության նպատակը: Հետազոտական աշխատանքի նպատակն է բացահայտել դպրոցականի ժամանակակից արժեհամահարգի, մտածելակերպի ձևավորման գործընթացում աշխարհագրություն առարկայի դերն ու կարևորությունը: Դասաժամերի ընթացքում բացահայտել սովորողների վերաբերմունքը տարբեր ժողովուրդների արժեհամակարգերին, ավանդույթներին: Բացահայտել թե ինչպիսի

գիտելիքներ ու պատկերացումներ ունեն աշակերտները ուրիշ ժողովուրդների մասին: Աշխատանքի ընթացքում վերհանել երեխաների ունեցած սխալները պատկերացումները և կարծիքները:

Համեմատության և համադրման շնորհիվ բացահայտել ազգային արժեհամակարգի լավագույն օրինակները, և դրանք փորձել ներդնել մեր արժեհամակարգում:

Հետազոտության խնդիրներն են: Այսօր աճող սերնդի դաստիարակության գործն ընթանում է տարբեր հանգամանքների ազդեցության ներքո՝ ժողովրդագրական, ազգային, մշակութային, ընտանեկան, կրթական, հասարակական, սոցիալական և այլն: Այդ պատճառով երեխաների մոտ շատ հաճախ ձևավորվում է ոչ ճիշտ արժեհամակարգ, որտեղ բացակայում են մի շարք կարևոր նորմեր: Հաշվի առնելով բազմաթիվ այս և այլ հանգամանքներ՝ ժամանակակից մանկավարժության համար խնդիր է դառնում սովորողների արժեհամակարգի ձևավորումը կազմակերպել ազգային հիմքով և համամարդկային արժեքներով:

ԻՆՉ Է ԱՐԺԵՔԸ

Արժեքը, աշխարհի յուրահատուկ ընկալումն է, որը ձևավորվում է ոչ միայն ձեռք բերված գիտելիքի և ինֆորմացիայի, այլև սեփական կենսափորձի հիման վրա:

Մշակույթը խիստ կապված է մարդու արժեհամակարգի հետ: Նեղ իմաստով՝ արժեքը մարդու համար իրի, առարկայի կամ երևույթի դրական նշանակությունն է: Արժեքը մարդու վերաբերմունքն արտահայտող ցուցանիշ է, որի կարևոր կատեգորիաներից են՝ **հավատն ու սերը**:

Հավատը ծնում է հույս և մղում մարդուն ապրելու, ստեղծելու, արարելու: Հավատը դառնում է կողմնորոշիչ մարդու կյանքի և գործունեության համար: Մարդիկ քանի դեռ ապրում են՝ հավատում են, քանի դեռ հավատում են՝ ապրում են:

Սերը մյուս մարդկանց հետ միավորվելու ձգտումն է: Սիրո մեջ միավորվում են մարդու արժեքային պատկերացումները: Այն բաղկացած է մի քանի մակարդակներից: Այլասիրությունը ուրիշին սիրելու, իսկ եսասիրությունը սեփական անձը սիրելու երևույթն է:

Նաև կան սիրո առանձնացված դրսևորումներ: Օրինակ սերը անհավասարների միջև, երբ միայն տալիս ես՝ առանց վերադարձի ակնկալիքի: Սիրո այդ ձևն անվանում են մայրական:

Հաջորդը սերն է հավասարների միջև, երբ ինչքան տալիս, նույնքան ստանում ես: Օրինակ՝ եղբայրական սերը:

Սերն անհատական ընտրողական զգացում է, որը դրսևորվում է խորը և կայուն ապրումներում: Ըստ Հեգելի՝ սիրո ճշմարիտ էությունն այն է, որ հրաժարվես ինքդ քեզ գիտակցելուց, մոռանաս քեզ ուրիշի <<Ես>>-ի մեջ և այնուամենայնիվ, այդ կորսվածության ու մոռացվածության մեջ առաջին անգամ գտնես և տիրապետես քեզ:

Մերն ապրում է, որն ըստ Հեգելի չի հենվում խորհրդածությունների և դատողականության վրա, այլ բխում է զգացմունքից: Մերը խիստ անհատական և անկրկնելի ապրում է:

Ամեն մեկը յուրովի է սիրում: Միրո մեջ մարդն ավելի պահանջկոտ է դառնում ինքն իր նկատմամբ, ձգտում ինքնակատարելագործման: Ահա թե ինչու սերը մշակութային և գեղեցիկ երևույթ է:

Հաճախ արժեք է համարվում **ճշմարտությունը**, հատկապես բարու և գեղեցիկի հետ կապվելիս: Բարու, գեղեցիկի, արդարի միասնության սկզբունքը գալիս է Սոկրատեսից, ով փիլիսոփայական գիտելիքը բաժանում է տեսականի (որի կրողը նա համարում է ճշմարիտը), գործնականի (բարին), գեղարվեստականի (գեղեցիկը):

Ճշմարտությունը միայն որոշակի սոցիալ-մշակութային պայմաններում է ձեռք բերում արժեքային նշանակություն, իսկ գոյաբանական և իմացաբանական իմաստներով ըմբռնված ճշմարտությունը արժեքաբանորեն չէզոք են: Կյանքում հաճախ ճշմարտությունը զոհաբերվում է արժեքների: Եթե Արիստոտելն առաջնորդվում էր <<թեև Պլատոնը բարեկամս է, բայց ճշմարտությունը թանկ է>> սկզբունքով, ապա շատերն առաջնորդվում են << թեև ճշմարտությունը թանկ է, բայց Պլատոնը բարեկամս է>> սկզբունքով:

Արժեքների տարբերակու մը

Արժեքները բավարարում են սուբյեկտի կենսական պահանջմունքները և իմաստավորում են կյանքը: Սուբյեկտի արժեքները միավորվելով կազմում են մի ամբողջական համակարգ: Անձի մասին կարելի է դատել նրան առավել բնորոշ արժեքներով, որոնք գոյացնում են անձի ներաշխարհը: Իսկ ինչ վերաբերում է ազգային արժեքներին, դրանք բախտորոշ նշանակություն ունեն և ձևավորվում են պատմական զարգացման ընթացքում, կազմում ներկա կեցության հիմքը և բնականոն գոյության ու անխափան զարգացման երաշխիքը: Ազգին հատուկ արժեքներն

արտացոլվում են նրա ինքնագիտակցությանը տարբեր ձևերում՝ արվեստի, փիլիսոփայության, բարոյականության, կրոնական պատկերացումների բանահյուսության մեջ: Ազգի արժեհամակարգը պետք է յուրացնի յուրաքանչյուր անհատ հանրության մեջ բնականոն գործելու համար: Այսպիսով անհրաժեշտ է տարբերակել արժեք-միջոց և արժեք-նպատակ հասկացողությունները: Օրինակ <<իշխանությունը>>, մի բան է որպես միջոց, մեկ այլ բան որպես՝ նպատակ, նմանապես փողը և փառքը: Երբ իշխանությունը, փողն ու փառքը դառնում են անձի գերագույն արժեք, դա հիվանդագին և ախտածին երևույթ է, մինչդեռ որպես միջոց դրանք համարվում են կյանքի ընդունելի ու անհրաժեշտ տարրեր:

Առանձնացնենք նաև արժեք-արժանիքները, որոնք անձի համար ոչ միայն կենսականորեն անհրաժեշտ բարիք են, այլ նաև ցանկալի հատկություն: Արժեք-արժանիքների ըմբռնումը կարևոր է <<անհատ-ազգ>> փոխհարաբերությունների կարգավորման առումով: Բոլոր անձնային հատկությունները հանդիսանում են տվյալ անձի արժանիքները, մասնավորապես <<հաստատականություն>>, <<աշխատասիրություն>>, <<համբերատարություն>> և այլն: Պետք է տարբերակել ազգային արժանիքներ հասկացողությունը, որում առանձնանում է ազգային-պետական միաբանության ապահովումը: Միաբանության ապահովման մեջ վճռորոշ դեր են խաղում երեք հիմնական արժեք-արժանիքներ՝ արժանապատվություն, արդարամտություն, աշխատասիրություն:

Արժանապատվությունը սեփական <<Ես>>-ի արժեքի գիտակցումն է: Դա անձի վարքի, արարքների, իրավունքների գնահատականն է, անձի ինքնագնահատականը:

Ազգային արժանապատվությունը սեփական ազգի արժանիքների, վաստակի, իրավունքների գիտակցումն է, ինքնահարգանքը՝ որպես ազգի ներկայացուցիչ:

Արդարամտությունը այլոց ճշմարիտ, արդարացի գնահատումն է: Եթե արժանապատվությունը անձի հարգանքն է իր հանդեպ, ապա արդարադատությունը հարգանքն է ուրիշների հանդեպ: Այսպիսով արդարամտությունը ոչ միայն

անդրադառնում է մեր սեփական ինքնագնահատականի վրա, այլ նաև ազդում է դրա վրա:

Աշխատասիրությունը աշխատանքի հանդեպ անձի դրական վերաբերմունքն է: Այն բացառիկ կարևորություն ունի և առաջընթացի գլխավոր նախադրյալն է: Վերը նշված արժեք-արժանիքները խիստ փոխկապակցված են և դրանցից յուրաքանչյուրի բացակայությունը հանգեցնում է որևէ էական խնդրի առաջացման:

Այսպիսով պետք է հաշվի առնել, որ մշակույթն ու արժեքը չեն նույնանում, բայց և այնպես մշակույթում ստեղծված լավագույն հատկանիշը արժեքն է: Այն անհատներն ու ազգերը, ոոնք ապրում են արժեքների գերակայությամբ բարձր ոգեղեն հատկանիշներով ապրող ազգեր և անհատներ են, իսկ երբ նվազում են արժեքները վրա է հասնում ոգու սովը: Ոգեղենությունը պեք է հատուկ լինի բոլորին, հատկապես՝ մտավորականությանը, որը համարվում է ազգի ինտելեկտուալ խիղճը:

ՍՈՎՈՐՈՂՆԵՐԻ ԱՐԺԵՅ ԱՄԱԿԱՐԳԻ ՁԵՎԱՎՈՐՈՒ ՄԸ ՀԱՆՐԱԿՐԹԱԿԱՆ ՈՒ ՍՈՒ ՄՆԱԿԱՆ ՀԱՏԱՏՈՒ ԹՅՈՒ ՆՈՒ Մ

«Արժեհամակարգ» հասկացությունը մանկավարժական գիտության մեջ ըմբռնվում է բավական լայն շառավիղով: Առավել ընդունված է այն ընկալումը, որ արժեհամակարգը մարդու բարոյական, գեղագիտական, հոգևոր, իմացական, մշակութային և էթնիկական արժեքների համախումբն է, որն անհրաժեշտ է անձի ներդաշնակ, բազմակողմանի ձևավորման և զարգացման համար: Արժեքների թվարկված համախմբերից որևէ մեկին գերապատվություն տալը կնշանակեր ոչ մանկավարժական մոտեցում խնդրին. Արժեհամակարգը լիակատար է և համեմատաբար ավարտուն բոլոր ներառված համախմբերի ներդաշնակ փոխլրացման պայմաններում: Ահա թե ինչու «արժեհամակարգ» հասկացությունը նաև զուրկ է խիստ որոշակի ստուգությունից: Արժեհամակարգի ձևավորման և նրա հարաբերական կայունության ապահովման համար հանրակրթության բնագավառում կարևոր և անփոխարինելի նշանակություն ունեն բոլոր ուսումնական առարկաները, որոնք թվում, այնուամենայնիվ, արժեքների ձևավորման առումով չափազանց մեծ է հումանիտար ոլորտի ուսումնական առարկաների դերը: Մասնավորապես՝ անգնահատելի է լեզվի և գրականության դերը՝ առանց նույնիսկ էականորեն տարբաժանելու մայրենի և օտար լեզուների նշանակությունը սույն խնդրի առնչությամբ: Արժեհամակարգի մեջ կուտակված է անցյալի փորձը, որի

յուրացումը աշակերտների մեջ ձևավորում է հայրենասիրության, սեփական ժողովրդի պատմության, նրա ստեղծած մշակութային արժեքների, գիտական նվաճումների համար հպարտության զգացում: Իսկ ակտիվ ճանաչողական գործունեության պայմաններում ձևավորված գիտելիքները աշակերտների մոտ վերածվում են համոզմունքների և կարողությունների: Այսօր աճող սերնդի դաստիարակության գործն ընթանում է տարբեր հանգամանքների ազդեցության ներքո՝ ժողովրդագրական, ազգային, մշակութային, ընտանեկան, կրթական, հասարակական, սոցիալական և այլն: Հաշվի առնելով բազմաթիվ այս և այլ հանգամանքներ՝ ժամանակակից մանկավարժության համար խնդիր է դառնում սովորողների ազգային գիտակցության ձևավորումը սեփական ժողովրդի պատմության ու մշակույթի հենքի վրա՝ չանտեսելով համամարդկային արժեքները: Կրելով վերոնշյալ և այլ հանգամանքների ներգործությունը, ընտրությամբ յուրացնելով դրանց ազդեցությունը՝ աշակերտը հաղորդակցվում է հասարակական մշակույթին և ձևավորվում իբրև ստեղծագործական անհատականություն: Ընդ որում՝ կրթական տարբեր աստիճաններում աշակերտն ունենում է աշխարհի նկատմամբ վերաբերմունքի տարբեր դրսևորումներ և հարաբերություններ: Վերաբերմունքն աշխարհի նկատմամբ և հարաբերությունը աշխարհի հետ, վերաբերմունք սեփական անձի նկատմամբ և հարաբերությունն ինքն իր հետ իրականացվում են հասարակական դաստիարակության համակարգի (ուսումնական հաստատություններ, հասարակական, պետական, խորհրդակցական մարմիններ, մանկապատանեկան կառույցներ, այլ) և տեղեկատվական տեխնոլոգիաների (հեռուստատեսություն, համացանցային լրատվական միջոցներ, մամուլ) միջոցով: Կինոն, թատրոնը, հեռուստատեսությունը, համացանցը ներգործում են աշակերտի անձի վրա ոչ միայն ինքնին՝ որպես տեղեկատվության աղբյուրներ, այլ նաև որոշակի տիպարների միջոցով, որոնք դրսևորվում են այդ «տեղեկատվական աղբյուրներից հոսող» հերոսների վարքագծում: Աշակերտները, իրենց տարիքային, սեռական և անհատական առանձնահատկություններին համապատասխան, հակված են

նույնացնել իրենց այս կամ այն հերոսի հետ՝ յուրացնելով նրանց վարքի ձևերը, ապրելակերպը, հագուստը, կենցաղը, կյանքի ոճը և այլն: Աշակերտի արժեքների ձևավորման վրա ազդող գործոններից են ավանդական միջոցները, այսինքն՝ աշակերտի մեջ աշխարհի նկատմամբ վերաբերմունքի և հասարակության հետ հարաբերության, սեփական անձի նկատմամբ վերաբերմունքի ձևավորումը ընտանիքի և սոցիալական միջավայրի միջոցով: Սակայն սովորողների կողմից այդ միջավայրին բնորոշ արժեքների, կանոնների, չափանիշների, հայացքների յուրացումը միշտ չէ, որ համապատասխանում է հասարակության կողմից ընդունված արժեքներին և խրախուսելի չափանիշներին: Ավանդական միջոցների յուրացումը լինում է չգիտակցված՝ վարքի ընդունված կադապարներն ընդօրինակելու միջոցով: Այս առումով իրավացի է Մ. Մոնտենը. «...Մենք որքան ասես կարող ենք պնդել մերը, սակայն սովորույթն ու համընդհանուր կանոնները մեզ քարշ են տալիս իրենց ետևից» [3, 22]: Աշակերտի արժեքների ձևավորման վրա ազդող մյուս գործոնը տարիքայինն է, երբ սովորողի արժեքային կողմնորոշումները, արժեքային նախապատվությունները, վարքն ու բարոյահոգեբանական գծերը դրսևորվում են՝ ըստ տարիքային և կազմաբնախոսական առանձնահատկությունների: Արտաքուստ արժեհամակարգային դաստիարակության առանցքը դրսևորվում է աշակերտի վարքի ու շփման հարաբերությունների որոշակի մակարդակում՝ խոսքում, արտաքին տեսքում, ազատ ժամանակն անցկացնելու ձևում, ապրելակերպում և այլն: Տարիքային դաստիարակությանը բնորոշ են հակումը դեպի մշակույթի որոշակի շերտերը, կենցաղին բնորոշ արժեքների որոշակի աստիճանակարգությունը: Սակայն այստեղ ամենակարևորը մանկավարժների կողմից «աշակերտների մեջ կյանքի նկատմամբ դրական վերաբերմունքի, ապրած յուրաքանչյուր օրվա համար ուրախության զգացում ապրելու ունակության ձևավորումն է» [3, 64]: Սովորողի անձի արժեքների ձևավորման վրա ազդող մյուս գործոնը միջանձնային հարաբերություններն են կամ իրենց համար հեղինակավոր, երևելի մարդկանց հետ շփումները (ծնողներ, ուսուցիչներ, մեծահասակներ, ընկերներ և այլն): Բնական է, որ

այդ հեղինակավոր անձինք կարող են լինել նաև աշակերտի վրա ներգործող հասարակական այս կամ այն կազմակերպությունների անդամները, դպրոցի տնօրենը, դասուցիչը, ուսուցիչը և այլն: Աշակերտը նրանցից կարող է ստանալ արժեքների վերաբերյալ ինչպես դրական մոդելներ, այդպես նաև բացասական: Ընդամին՝ բացասական մոդելները հակում ունեն ձևավորվելու ավելի արագ և անդառնալի բացասական ազդեցություն կարող են ունենալ սովորողի անձի արժեքային ճիշտ դաստիարակության վրա: Հետևաբար արժեքների դաստիարակության այս բնագավառը պահանջում է մանկավարժական խստագույն վերահսկողություն և ըստ հարկի՝ նաև միջամտություն: Աշակերտի արժեքների ձևավորման խնդիրները բնականաբար լուծվում են ոչ միայն ընտանիքում, այլ նաև ուսումնական հաստատություններում՝ ուսումնադաստիարակչական գործընթացի միջոցով: Ուսուցման դաստիարակչական ներգործությունը օբյեկտիվ օրինաչափություն է, որովհետև աշակերտների համար ուսուցումը գործունեության հիմնական տեսակն է, դրա համար էլ այն կարևոր դեր է կատարում նրանց անձի ձևավորման գործում: Ուսուցման գործընթացի դաստիարակչական ներգործության հարուստ աղբյուր է բուն գործընթացի բովանդակությունը, որովհետև ընտրելով դաստիարակչական առումով հիմնական գաղափարները, օրենքները և հասկացությունները՝ ուսուցիչը հնարավորություն է ստանում առարկայական ծրագրերի բովանդակության յուրացման միջոցով աշակերտների մեջ սերմանել քաղաքական, իրավական, բարոյական, գեղագիտական, բնապահպանական և այլ գիտելիքներ ու վերաբերմունք: Կրթության բովանդակության հետ միասին ուսուցման մեթոդները ներգործում են աշակերտների ճանաչողական ունակությունների վրա՝ նրանց հնարավորություն տալով ստացած գիտելիքները կյանքում օգտագործելու ըստ նպատակի: Ուսուցչի քաղաքացիական դիրքորոշումը, ձգտումը՝ դաստիարակել բարձր արժեքներ կրող քաղաքացիներ, նրա մտահորիզոնը, հասարակական լայնախոհությունը, սերը երեխաների նկատմամբ ուսումնական գործընթացի արժեքային դաստիարակչական ներգործության բարձրացման կարևոր

պայմաններից են: Ընդ որում՝ դաստիարակչական խնդիրների լուծումը պայմանավորված է նաև նրանով, որ ուսուցիչը համագործակցային փոխհարաբերությունների միջոցով նախատեսում է աշակերտների ոչ միայն մտավոր, այլև բարոյական, գեղագիտական ու ֆիզիկական դաստիարակության խնդիրների նկատմամբ համակողմանի մոտեցում: Ուսուցման գործընթացում լուծվում են սովորողների կրթական, դաստիարակչական կամ արժեքային և ընդհանուր զարգացման խնդիրները: Դրա համար յուրաքանչյուր դասի դաստիարակչական խնդիրների լուծումը նախատեսում է ոչ թե մեկուսացված կամ առանձին մոտեցում, այլ գիտելիքների ու կարողությունների, արժեքային որակների, կամքի, բնավորության, զգացմունքների, հոգեբանական տարբեր դրսևորումների միաժամանակյա և փոխկապակցված մոտեցում: «Եթե դուք ունակ եք որոշելու երեխայի ունակությունն ու նրա ուժը, դուք պետք է գիտենաք, որ ամենամեծ ուրախությունը՝ դժվարությունների հաղթահարման, նպատակին հասնելու, գաղտնիքի բացահայտման ուրախությունը հաղթանակի բերկրանքն է ու ինքնուրույն դառնալու, տիրելու ու տիրապետելու երջանկությունը»:

Յուրաքանչյուր դասի ժամանակ ուսուցիչը որոշակի դաստիարակչական խնդիրներ է լուծում՝ հաշվի առնելով տվյալ առարկայի և թեմայի ուսումնասիրման հիմնական խնդիրները, որոնք ներկայացված են առարկայական ծրագրերում: Նա առանձնացնում է ընդհանուր դաստիարակչական խնդիրները, որոնք առանձին աշակերտների մոտ հաճախակի են դրսևորվում: Ուսուցիչը ուսուցման կազմակերպման տարբեր ձևերի ընտրության միջոցով (անհատական, խմբային, էքսկուրսիա, դասդեկական ժամ, արտադասարանական միջոցառումներ և այլն) առավել արդյունավետ է դարձնում աշակերտների արժեհամակարգային դաստիարակչական խնդիրների լուծումը: Օրինակ՝ խմբային աշխատանքի ժամանակ աշակերտները սովորում են ուշադրությամբ վերաբերվել միմյանց, միասին հաղթահարել դժվարությունները, միասին ձեռք բերել հաջողություններ, լսել հակադիր կարծիքներ, ընդօրինակել միմյանց և այլն: Հասակակիցների խմբում աշակերտն

ավելի ազատ է արտահայտում իր մտքերն ու դատողությունները, գործում է անկաշկանդ, ինչն էլ նպաստում է ուսուցման արդյունավետ կազմակերպմանը: Անհատական աշխատանքում դաստիարակվում է աշակերտների ինտելեկտուալ պատրաստականությունը դժվարությունները հաղթահարելու գործում, ձևավորվում են համառության, ինքնակազմակերպման և ինքնավերահսկման ընդունակություններ: «Հատկապես դեռահասների առանձնահատուկ զգացմունքայնությունը, ինքնասիրությունը, որ հաճախ արտահայտում է նրանց ինքնահաստատման և հասուն երևալու ձգտումը, մանկավարժից պահանջում է անհրաժեշտ նրբանկատություն, հարգանք դեռահասի անձի նկատմամբ» [6, 65]:

ՈՐՆ Է ԴԴՐՈՑԻ ԴԵՐԸ ԱՃԱԿԵՐՏԻ ԱՐԺԵՅԱՄԱԿԱՐԳԻ ՁԵՎԱԿՈՐՄԱՆ ԳՈՐԾՈՒՄ

Արժեքների մեծ մասը սնվում է էթիկական նորմերից, ձևավորվում է դրանց շնորհիվ: Էթիկական նորմերը անհրաժեշտ են մարդկանց համակեցությունը ապահովելու համար՝ դրանք պարտադրում են հրաժարվել ցանկալիից հանուն ընդհանուր շահի: Դրանք տարբեր են ոչ միայն տարբեր հասարակություններում, այլև անգամ հասարակության տարբեր շրջանակներում, նույն երկրի տարբեր տարածքներում:

Նորմերը տարբեր են քաղաքում եւ գյուղում: Էթիկական նորմերը մեզ թելադրում են վարքագիծ, եւ որքան դրանք ավելի պահանջկոտ են, այնքան ավելի լուրջ արժեհամակարգ է պետք ձևավորել, որպեսզի մարդը բնականորեն դրանց համապատասխանի: Չարգացած մշակույթները ունեն զարգացած էթիկական նորմեր: Երբ դրանք քայքայվում են, պահանջները նվազում են, առաջանում են արժեհամակարգային խնդիրներ: Ահա թե ինչու առաջին հայացքից անվտանգ թվացող տարատեսակ «ազատությունները» իրենց հետ մեծ վտանգներ են բերում:

Հիմա անդրադառնանք բարոյականությանը: Եթե էթիկական նորմերը ծառի

արմատներն են, իսկ արժեքները՝ բույնը, ապա բարոյականությունը դրա սաղարթն է: Բարոյական է այն ամենը, ինչը նպաստում է արժեքների պահպանմանը եւ չի հակասում դրանց: Անբարոյական է ամենը, ինչը դեմ է արժեքներին եւ բերում է դրանց քայքայման: Օրինակ, ցանկացած հասարակության մեջ անբարոյական է դավաճանությունը միայն այն պատճառով, որ այն արժեզրկում է խոստումը: Եթե խոստումն արժեք չլինի, մարդկանց համակեցությունը կվերածվի մղձավանջի, քանի որ կվերանա փոխադարձ վստահությունը: Հենց դրանով է վտանգավոր, օրինակ, կոռուպցիան, քանի որ այն դավաճանություն է հանրությանը տված խոստմանը:

Երբ փլուզվում են արժեքները, խախտվում է համակեցությունը եւ տարածվում անբարոյականությունը: Մարդիկ դժբախտանում են, տնտեսությունն անկում է ապրում, հանցագործությունները դառնում են համատարած, կյանքը կորցնում է իմաստի զգալի մասը, մարդիկ սկսում են հեշտությամբ իրար կոտորել:

Հենց այս պատճառով է, որ կրթության հենքը եւ գլխավոր իմաստը պետք է դառնա արժեհամակարգի ձևավորումը: Դպրոցը պետք է լինի օրինակելի տարածք, ուր հաստատուն են էթիկական նորմեր, ուր աշակերտները սովորում են դրանց համապատասխանել: Հաճախ դպրոցը ստիպված է պայքարել հանրության մեջ տարածված արատների դեմ եւ այդ պայքարում պարտավոր է հաղթել: Դպրոցում կյանքը չի կարող հեշտ լինել երեխայի համար՝ նա պետք է զգա է՛ւ ցավ, է՛ւ ուրախություն, ունենա թե դժվարություններ, թե հաղթանակներ: Դպրոցում աշակերտը պետք է ընկալի համակեցության նորմերի իմաստը եւ ընդունի դրանք: Այդ ամենի պտուղը կլինեն իրական արժեքները, այլ ոչ թե թելադրված, անզիր արած, բայց աշակերտի համար ոչինչ չնշանակող ճշմարտությունները: Եթե մենք կարողանանք կառուցել դպրոցներ, որոնք կձեւավորեն արժեքներ աճող սերնդի համար, կունենանք աշխարհի ամենալավ եւ ամենաիմաստալից կրթական համակարգը:

ՓՈՐՁԱՐԱՐԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏՈՒ ԹՅՈՒՆ

ԽՄԲԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

Փորձարարական հետազոտությունը իրականացրել էմ Գեղարքունիքի մարզի «Լեռնահովիտ գյուղի Վ. Բարեղամյանի անվան հիմնական դպրոց»-ի 8-րդ դասարանում: Դասարանում սովորում է 3 աշակերտ՝ 2 աղջիկ և մեկ տղա:

Դասարանում սովորող տղան ունի փայլուն ընդունակություններ, լավ զարգացած տրամաբանություն, սակայն բավականին փակ բնավորության պատճառով գրեթե չի շփվում իր հասակակիցների հետ: Ունի բավականին ցածր սոցիալականացում: Հաճախ կորցնում է հետաքրքրությունը ուսումնական պրոցեսի նկատմամբ: Նրան ուսումնական պրոցեսի մեջ պահելու համար պարտադիր է միշտ նոր տեղեկություն տրամադրել ,միշտ հետաքրքիր, դինամիկ և տարբերվող դասապրոցես կազմակերպել:

Աղջիկները տարբեր պատճառներով տարրական դպրոցում, և միջին դպրոցի սկզբում ունեցել են բավականին ցածր առաջադիմություն և շատ բաց թողած գիտելիքներ: Յոթերորդ և հատկապես ութերորդ դասարաններում աղջիկները հասկանալով ուսուցման կարևորությունը , ուսուցիչների օգնությամբ սկսեցին շատ մեծ աշխատանք տանել իրենց վրա և դրսևորել բավականին բարձր առաջադիմություն: Իհարկե որոշ դեպքերում նրանք չեն կարողանում ամբողջացնել իրենց ստացած գիտելիքները և բաց լրացնում են անգիր անելով, սակայն այն աշխատասիրությունը , որը դրսևորում են գրեթե փակում է իրենց ունեցած բացերը:

Այս դասարանն էմ ընտրել, որովհետև այս դասարանում սովորում են դեռահասներ , որոնց արժեհամակարգը դեռևս ամբողջապես ձևավորված չէ , նրանք հիմա սպունգի նման վերցնում են օդում լողացող ամեն տեսակ արժեք, հաճախ նաև սխալ արժեքները և դիրքորոշումներ:

Իմ հետազոտության նպատակը երեխաների մոտ արժեքային համակարգի տարրերի բացահայտումն էր, որքանով է արդյոք ձևավորված նրանց պատկերացումները լավի և վատի, բարոյականի, ճիշտ ու սխալի մասին: Իմանալով երեխաների արժեհամակարգում առկա բացերի մասին մենք ունենք բացառիկ հնարավորություն ուսուցման ընթացքում նրբորեն լրացնել և շտկել դրանք:

Աշխարհագրություն առարկան դպրոցում արժեհամակարգի ձևավորման գործում ունի շատ կարևոր դեր ու նշանակություն, քանի որ հենց այս դասաժամին է , որ աշակերտները դուրս գալով իրենց շրջապատող սահմանափակ համակարգից, ծանոթանում են ուրիշ երկրների, ժողովուրդների մշակույթի, արժեքների, մտածողության հետ: Եվ կարևոր է շեշտել , որ դասապրոցեսի ընթացքում աշակերտները ծանոթանում են միայն համամարդկային ընդունված արժեքների հետ, որոնք ունեն բարձր բարոյական և մշակույթային հիմք:

Դասարանում աշխարհագրություն առարկան դասավանդվում է շաբաթական երկու ժամով՝ հինգշաբթի և շաբաթ օրերին, առաջին և չորրորդ ժամերին:

Փորձարարական դաս 1

Առաջին փորձարարական դասը 8-րդ դասարանում իրականացրեցի « Գերմանիա, ընդհանուր ակնարկ» թեմայի շրջանակներում(տե՛ս հավելված 1՝ Դասի պլան 1):

Դասը սկսվեց նախորդ թեմայի քննարկմամբ, անհասկանալի մասերի

պարզաբանմամբ և ամփոփմամբ: Այնուհետև ներկայացվեց նոր թեման՝ հարց ու պատասխանի, քննարկման միջոցով կատարվեց դասի համալիր վերլուծություն:

Դասի երկրորդ մասում՝ հետազոտական աշխատանքի շրջանակներում, աշակերտներին առաջարկվեց կատարել խմբային առաջադրանք - վերլուծություն պատասխանելով հետևյալ հարցին.

– Գերմանիան 1918 և 1945 թվականներին պարտվեց իր սկսած երկու համաշխարհային պատերազմներում, կրեց մարդկային, տնտեսական, մեծ ավերածություններ: Գրեթե ամբողջությամբ ոչնչացվեց և թալանվեց գրավյալ գորքերի կողմից, սակայն շատ կարճ ժամանակ հետո երկիրը կարողացավ վերականգնել իր տնտեսական հզորությունը և զարգացման մակարդակով գերազանցեց իրեն հաղթած բոլոր երկրներին բացառությամբ ԱՄՆ-ի: Ազգային ի՞նչ արժեքների շնորհիվ Գերմանիան կարողացավ հասնել հաջողության:

Այս հարցադրում էս արեցի քանի, որ տեսնում եմ զուգահեռներ Հայաստանի ներկայիս իրավիճակի հետ: Ցավոք սրտի հաճախ երեխաների մոտ հանդիպում եմ բավականին հոռետեսական մտքերի, որոնք արտացոլում են հասարակական որոշ կարծիքներ: Գիտակցելով, որ ապագա քաղաքացին կերտվում է այսօրվա դպրոցում, իմ պարտք էմ համարում ուրիշ երկրների զարգացման օրինակներով, փոխել երեխաների արժեհամակարգ:

Բավականին բուռն ու ակտիվ քննարկումների արդյունքում ի հայտ բերվեցին գերմանացիների ազգային բնավորության մի շարք գծեր, ինչպիսիքն են կարգապահությունը, աշխատասիրությունը և օրինապահությունը: Կատարելով համակողմանի վերլուծություն – քննարկում երեխաները եկան այն եզրակացության, որ հզոր երկիր ունենալու համար առաջին նախապայմանը օրինապահ, կարգապահ ու գրագետ քաղաքացու առկայությունն է :

Փորձարարական դաս 2

Երկրորդ փորձարարական դասը նույնպես իրականացրել էմ Լեոնահովիտ գյուղի Վ. Բարեղամյանի անվան հիմնական դպրոցի 8-րդ դասարանում՝ Տարածաշրջանային աշխարհագրություն դասընթացի «Ճապոնիա, Ճապոնիայի տնտեսությունը» թեմայի ժամանակ:

Դասի առաջին մասը ընթացավ ավանդական եղանակով , իսկ երկրորդ մասում աշակերտները ստացան առաջադրանք՝ գրավոր պատասխանել այն հարցին թե ինչպե՞ս է, որ հանքային և վառելիքային ռեսուրսներ չունեցող Ճապոնիան ժամանակակից ամենաանտառապատ երկրներից մեկն է աշխարհում:

Աշակերտները իմանալով, որ Ճապոնացիների ազգային բնավորության գծերն են ավանդապահությունը, յուրահատուկ ակնածանքը բնության հանդեպ, քննարկումների և հավելյալ այլ նյութերի ուսումնասիրությունից հետո եկան այն եզրակացության , որ զարգացած տնտեսություն կարելի է կառուցել , նաև առանց բնությանը վնասելու՝ օգտագործելով ավելի շատ գիտական միտքը, քան ռեսուրսները: Թեկուզ պետք է նշեմ , որ այս միտք բավականին դժվարությամբ ընդունեցին , քանի որ նրանք արդեն վերցրել էին հայ հասարակությունում բավականին արմատացած կարծրատիպը, որ երկիրը կարող է զարգանալ միայն հարուստ ռեսուրսների առկայության դեպքում: Միաժամանակ կարևորեցին բնության պահպանությունը՝ տեսաֆիլմի միջոցով հիանալով Ճապոնիայի բնությամբ և հազարամյակների պատմություն ունեցող հուշարձաններով:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

Հետազոտական աշխատանքի ընթացքում ես եկա այն եզրակացության, որ արժեհամակարգի ձևավորումը սկսվում է ընտանիքից, զարգանում է շրջապատող միջավայրում, և ուղորդվում , հղկվում ու որոշակիորեն շտկվում է դպրոցում: Թերևս և՛ ընտանիքը, և՛ հասարակությունը կերտում են մարդու արժեհամակարգը, սակայն միայն դպրոցն է , որ գրեթե բոլոր դեպքերում տալիս է հաստատուն, համամարդկային արժեքներ, որոնք սուբյեկտիվ չեն ներկայացված և ճշմարիտ են: Դպրոցում ստացած գիտելիքն է, որ չի կարող կասկածի տակ դրվել, և մոլորության մեջ դնել երեխաներին:

Աշակերտները իրականում վերցնում են այն ամենը ինչը որ տալիս է դպրոցը , եթե իհարկե կարողանում ենք նյութը ճիշտ մատուցել, հետաքրքրել , զարմացնել և թույլ տալ որ նրանք գտնեն իրենց համար արժեքավոր գիտելիքներ:

Դասի ընթացքում համեմատության , համադրման միջոցով սովորողները կարողանում են տարբերակել լավը և վատը , կարողանում են արժևորել իսկապես կարևորը և արժեքավորը: Եվ որպես վերջնարդյունք իրենց արժեհամակարգի մեջ ներառում են պետքականը և իսկապես համամարդկայինը:

Գրականության ցանկ

1. <https://mediamax.am/am/column/12925/>
2. <https://diananazaryan.wordpress.com/2019/04/22/%D5%A2%D5%A1%D6%80%D5%B8%D5%B5%D5%A1%D5%AF%D5%A1%D5%B6-%D5%A1%D6%80%D5%AA%D5%A5%D6%84%D5%B6%D5%A5%D6%80/>
3. <https://vsu.am/grqer/2017/aprak/paremuzyaninna.pdf>
4. Աշխարհագրություն 8
5. Ա. Հ. Սարգսյան, Վ. Միրզոյան, Մշակութաբանություն: ՈՒս. ձեռնարկ. - Երևան: Տնտ 1. Բաբանսկի Յու. Կ, Պրեդանուցև Գ. Ա, Աշակերտների դաստիարակությանը կոմպլեքսային մոտեցում, Երևան, 1987թ., 112 էջ:
6. Մուրդիկ Ա. Վ., Դպրոցականի անձը և կրթադաստիարակությանը ունեցող կողմերի կոլեկտիվում, Երևան, 1986թ., 86 էջ
7. Սուխով ինսկի Վ. Ա, Սիրտս նվիրում եմ երեխաներին, Երևան, 1977թ., 317 էջ: 4. Ա. Ե. Չանկիկովա Յուլյա և դաստիարակությանը ունեցող, Երևան, 1985թ., 84 էջ:
8. Педагогика, под. ред. Ю. К. Бабанского, С. Нойнера и др., М., 1978, 452 с.
9. . Я. Корчак, Избранные педагогические произведения, М., 1979, 458 տեսագրություն, 2007

ԴԱՍԻ ՊԼԱՆ

Առարկան	Աշխարհագրություն	Ամսաթիվ	Կիսամյակ	2	Դասարան	8
Թեմա՝	Գերմանիա					
Օգտագործվող նյութեր՝	Քարտեզներ, պրոյեկտոր, համակարգիչ, թղեր					
Դասի նպատակը՝	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ծանոթանալ Գերմանիայի ընդհանուր նկարագրի հետ: 2. Բացահայտել երկրի պատմության առանցքային դրվագները: 3. Ծանոթանալ բնական պայմանների և ռեսուրսների հետ: 4. Բացահայտել Գերմանիայի տնտեսության զարգացման առանձնահատկությունները: 					
Ուսուցման արդյունքները, որոնք կփաստեն ,որ ուսուցումը տեղի ունեցավ						
Վերջնարդյունքները	<p><i>Կարողանան.</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ներկայացնել Գերմանիայի աշխարհագրական դիրքի առանձնահատկությունները: 2. Ներկայացնել երկրի պատմության առանցքային դրվագները: 3. Ներկայացնել Գերմանիայի բնական պայմանները և ռեսուրսները: 4. Ներկայացնել Գերմանիայի տնտեսությունը: 					
Գործողությունները (Ժամ/տևողություն)	Ուսումնական գործունեություն <i>Աշակերտներ</i>	Ուսումնական գործունեություն <i>Ուսուցիչ</i>	Հարցադրումներ	Կիրառվող մեթոդ		

Ներկա- բացակա /5ր/	Հարցերի միջոցով կրկնում են նախորդ թեման:	Տալիս է հարցեր, որպեսզի ստուգի դասի յուրացվածու թյան մակարդակը:	Ո՞րն է Գերմանիայի մայրաքաղաք ը: Ո՞րքան է Գերմանիայի տարածքը: Ինչ է մարշը: Ե՞րբ են երկու Գերմանիանե րը միավորվել:	Մտազրոհի մեթոդ
Խթանման փուլ 5ր	Կազմում են խումբ, կատարում են աշխատանքի բաժանում;	Աշակերտներ ը սկսում են աշխատել խմբերով:	Երկրորդ համաշխարհ ային պատերազմից հետո քանի մասի բաժանվեց Գերմանիան:	Խմբավորմա ն մեթոդ
Իմաստի ընկալման փուլ 10 ր	Սկսում են ակտիվ քննարկումներ անել: Փնտրում են նոր նյութեր թեմայի վերաբերյալ՝ օգտվելով համացանցից:	Խմբի անդամներին տալիս է ընդհանուր առաջադրան քը և առաջարկում կատարել վերլուծությու ն:		
Հետազոտակա ն աշխատանքի փուլ /15 րոպե/				
Կշռադատման փուլ, ավարտ /10 ր/	Լսում են նոր դասը, նշում են տնային հանձնարարությու նները, պատասխանում են հարցերի:	Բացատրում է նոր դասը , տալիս է ; Հարցերի միջոցով և մի քանի մեթոդով ամրապնդում է նոր թեման:		Հինգրոպեան ոց շարադրանքի մեթոդ

ԴԱՍԻ ՊԼԱՆ

Առարկան	Աշխարհագրություն	Ամսաթիվ		Կիսամյակ	2	Դասարան	8
Թեմա՝	Ճապոնիա, ընդհանուր աշխարհագրական ակնարկ						
Օգտագործվող նյութեր՝	Քարտեզներ, պրոյեկտոր, համակարգիչ, թղթեր						
Դասի նպատակը՝	<ol style="list-style-type: none"> 5. Ծանոթանալ Ճապոնիա միապետության հետ: 6. Բացահայտել երկրի պատմության առանցքային դրվագները: 7. Ծանոթանալ բնական պայմանների և ռեսուրսների հետ: 8. Բացահայտել Ճապոնիայի տնտեսության զարգացման առանձնահատկությունները: 						
Ուսուցման արդյունքները, որոնք կփաստեն ,որ ուսուցումը տեղի ունեցավ							
Վերջնարդյունքները	<p><i>Կարողանան.</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 5. Ներկայացնել Ճապոնիայի աշխարհագրական դիրքի առանձնահատկությունները: 6. Ներկայացնել երկրի պատմության առանցքային դրվագները: 7. Ներկայացնել Ճապոնիայի բնական պայմանները և ռեսուրսները: 8. Ներկայացնել Ճապոնիայի տնտեսության առանձնահատկությունները: 						

Գործողությունները (Ժամ/տևողություն)	Ուսումնական գործունեություն <i>Աշակերտներ</i>	Ուսումնական գործունեություն <i>Ուսուցիչ</i>	Հարցադրումներ	Կիրառվող մեթոդ
<p>Ներկա-բացակա /5րոպե/</p> <p>Խթանման փուլ /5րոպե/</p> <p>Իմաստի ընկալման փուլ 10 ր</p> <p>Հետազոտական աշխատանքի փուլ /15 րոպե/</p> <p>Կշռադաստման փուլ, ավարտ /10 րոպե/</p>	<p>Հարցերի միջոցով կրկնում են նախորդ թեման:</p> <p>Կազմում են խումբ, կատարում են աշխատանքի բաժանում;</p> <p>Սկսում են ակտիվ քննարկումներ անել: Փնտրում են նոր նյութեր թեմայի վերաբերյալ՝ օգտվելով համացանցից:</p> <p>Լսում են նոր դասը, նշում են տնային հանձնարարությունները, պատասխանում</p>	<p>Տալիս է հարցեր, որպեսզի ստուգի դասի յուրացվածության մակարդակը</p> <p>Աշակերտները սկսում են աշխատել խմբերով:</p> <p>Խմբի անդամների ն տալիս է ընդհանուր առաջադրանքը և առաջարկում կատարել վերլուծություն:</p> <p>Բացատրում է նոր դասը , տալիս է ; Հարցերի միջոցով և մի քանի մեթոդով ամրապնդում</p>	<p>Ո՞րն է Ճապոնիայի մայրաքաղաքը:</p> <p>Ո՞րքան է Ճապոնիայի տարածքը և բնակչության թիվը:</p> <p>Ո՞րն է սրբազան լեռը:</p> <p>Ո՞րքան է Ճապոնիայի անտառապատվածության ցուցանիշը:</p> <p>Ո՞րքան է ուրբանիզացման մակարդակը:</p>	<p>Մտազրոհի մեթոդ</p> <p>Խմբավորման մեթոդ</p> <p>Հինգրոպեանոց շարադրանքի մեթոդ</p>

	են հարցերի:	մ է նոր թեման:		
--	-------------	-------------------	--	--